

บทบาทมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ต่อสังคมท้องถิ่นภาคใต้ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมรอบสี่ทศวรรษ (พ.ศ.2510 - พ.ศ.2550)

ไข่มุก อุทยาวลี¹

บทนำ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ถือกำเนิดภายใต้ นโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนใน ภาคใต้เริ่มตั้งแต่คณะกรรมการการพัฒนาภาคใต้ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยใน พ.ศ.2505 ตำรวจและก่อตั้งมหาวิทยาลัยที่จังหวัดปัตตานี ครั้งแรกในปี พ.ศ.2506 ต่อมาใน พ.ศ.2508 คณะ กรรมการพัฒนาภาคใต้ดำเนินโครงการจัดตั้ง มหาวิทยาลัยในชื่อมหาวิทยาลัยภาคใต้ ณ ตำบล รุสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ใน พ.ศ.2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทาน ชื่อมหาวิทยาลัยภาคใต้ว่า “มหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์” อันมีที่มาจากพระนามฐานันดรศักดิ์ของ สมเด็จพระบรมชนก กรมหลวงสงขลานครินทร์ ใน วันที่ 22 กันยายน 2510 มหาวิทยาลัยแห่งนี้ต่อมา มีการพัฒนาการบริหารระบบวิทยาเขตในหลาย จังหวัดในภาคใต้ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยท้องถิ่นที่มี บทบาทในการกระจายความเจริญทางการศึกษาและ มีบทบาทในการส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นภาคใต้ทั้งวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น และ ดำรงรักษาวัฒนธรรมระดับประเทศมาโดยตลอด

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการเผยแพร่ และส่งเสริมบทบาทมหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้านการ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นบทบาทสำคัญ ด้านหนึ่งในสี่ภารกิจคือ การจัดการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การวิจัย และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้การส่งเสริมบทบาทด้าน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นภารกิจหนึ่งที่มี ส่วนพัฒนาบุคคลทั้งสติปัญญาการดำรงตนในสังคม อย่างเหมาะสมกับพื้นฐานทางสังคมในปัจจุบัน ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ.2513 ความตอนหนึ่งว่า

“งานด้านการศึกษาศิลปวัฒนธรรมนั้นคือ งานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นทุนเหตุที่องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของ ความเจริญด้านอื่นๆ ทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะ ช่วยให้เรารักษา และดำรงความเป็นไทยไว้สืบไป...” (พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ ท้องพระโรงวังท่าพระ 12 ตุลาคม พ.ศ.2513)

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์และศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พัฒนาการสถาบันวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย ภาคใต้กรณีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พัฒนาการของการก่อตั้งหน่วยงานด้านวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จากการศึกษาข้อมูลด้านแผนนโยบาย และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงพบว่า การดำเนินงานของสถาบันด้านวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อาจแบ่งเป็นสองช่วงหลักคือ พัฒนาการช่วงแรกนับตั้งแต่การก่อตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนศูนย์ที่ปัตตานี โดยมีหน่วยงานด้านวัฒนธรรมคือ ในยุคจัดตั้งศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ และช่วงหลังคือระยะโครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษาจนปัจจุบัน

พัฒนาการช่วงแรก : ภายใต้อำนวยการศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้

จุดเริ่มต้นของนโยบายคณะผู้ดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในภาคใต้ช่วง พ.ศ.2510 ได้คาดหวังไว้ให้ศูนย์การศึกษาใต้ที่จังหวัดปัตตานี ตั้งคณะด้านศึกษาศาสตร์ และเพื่อให้มีการขยายการศึกษาเป็นคณะด้านมนุษยศาสตร์ซึ่งจะได้มีการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการศึกษาด้านสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ดังนั้น เมื่อมีการจัดการเรียนการสอนในคณะศึกษาศาสตร์ไปบ้างแล้ว มหาวิทยาลัยในส่วนวิทยาเขตปัตตานี มีความจำเป็นในการขยายคณะเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นไปตามความหวังตั้งแต่แรกกล่าวคือ ในปี พ.ศ.2514 ได้มีการขยายจัดตั้งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ขึ้น (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2532 : 1) ซึ่งในช่วงแรกของการขยายงานในระดับคณะทางผู้บริหารมหาวิทยาลัย ได้ทำงานประมาณเพื่อขออนุมัติการสร้างตึกโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จะมีตึกทำงานร่วมกับงานในฝ่ายศูนย์การศึกษาภาคใต้ ดังนั้นจึงมีการอนุมัติให้จัดดำเนินการได้ ด้วยเหตุนี้

พัฒนาการตั้งแต่แรกเริ่มของหน่วยงานวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย จึงมีพัฒนาการเกิดขึ้นร่วมกับการขยายงานเพื่อตั้งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเมื่อมีการดำเนินการแล้วเสร็จสองหน่วยงานได้ใช้ตึกเดียวกันเป็นสถานที่ทำการ (สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์สมปราชญ์ อัมมะพันธ์)

ใน พ.ศ.2522 เป็นปีงบประมาณแรกที่มหาวิทยาลัยได้เริ่ม แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการกำหนดให้ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ เป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานอธิการบดี ทั้งนี้โดยมีเหตุผลในการคล่องตัวสำหรับบริหารงาน และเพื่อจะได้ขยายเป็นหน่วยงานเอกชนซึ่งมีฐานะเทียบเท่าคณะต่อไปในอนาคต

สาเหตุที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้มีการอนุมัติให้จัดตั้งศูนย์การศึกษาภาคใต้ดังกล่าว พบว่ามีความสัมพันธ์กับนโยบายและแผนงานมหาวิทยาลัยซึ่งอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาระดับอุดมศึกษาแผนที่ 4 (พ.ศ.2520-พ.ศ.2524) ประจวบกับอยู่ในช่วงมีการขอปรับปรุงพระราชนิบัญญัติของมหาวิทยาลัย โดยมีการประชุมสภามหาวิทยาลัย และประกาศใช้ พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ.2522 ให้เป็นมหาวิทยาลัยหลายวิทยาเขตในวิทยาลัยเขตหนึ่งให้มีสำนักงานวิทยาเขตโดยมีรองอธิการบดีคนหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในวิทยาเขตนั้นๆ แทนอธิการบดีในยุคนี้นี้จึงเป็นจุดเริ่มของการพัฒนางานต่างๆ ภายใต้อำนวยการบริหารงานดังกล่าว พร้อมกับการขยายงานด้านวัฒนธรรมที่เริ่มต้นในวิทยาเขตปัตตานีเป็นแห่งแรก นโยบายหลักตามแผนงานของมหาวิทยาลัยยุคนี้พบว่า มีการประกาศนโยบายครอบคลุมภารกิจหลัก 4 ประการ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัยสืบมาจนปัจจุบัน กล่าวคือ งานด้านการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์, 2522. 39 และมหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์, ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้,
2532 : 1)

การก่อตั้งศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้
ดังกล่าวจึงเกิดขึ้นภายใต้ภารกิจของมหาวิทยาลัย
ประการที่สี่คือ เพื่อให้เกิดงานด้านการทำนุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการดำเนินงานในยุคแรกพบว่ามี
การทำงานโดยผู้ที่มีประสบการณ์ และผู้ที่สนใจด้าน
วัฒนธรรมท้องถิ่น คือ อยู่ในกลุ่มของอาจารย์ที่
ขณะนั้นคณาจารย์ของคณะมนุษยศาสตร์ได้แยก
อัตรจากคณะศึกษาศาสตร์ และมีการรับโอน
อาจารย์จากหน่วยงานอื่น เช่น วิทยาลัยครูในเขต
พื้นที่ภาคใต้ การทำงานด้านวัฒนธรรมเริ่มจากมี
กลุ่มผู้สนใจเก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่พบในท้องถิ่น
เพื่อการศึกษาจึงเป็นช่วงแรกของงานด้านเก็บสะสม
โบราณวัตถุของภาคใต้ แต่การดำเนินงานจำกัดอยู่
ในวงแคบคือ ทำเพียงคณาจารย์ที่สนใจเพียงกลุ่มเล็กๆ
และในระดับคณะเองก็ยังขาดการประชาสัมพันธ์
เชิญชวน หรือการสร้างทีมงานของผู้ที่จะเข้ามาร่วม
ดำเนินการด้านนี้อย่างจริงจัง การสะสมหลักฐาน
ประเภทโบราณวัตถุในยุคแรกได้รับแรงบันดาลใจจาก
การก่อตั้งติกคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
และศูนย์การศึกษาภาคใต้ ซึ่งเป็นติกเดียวกันนั้นได้
มีการขุดดิน เพื่อนำมาถมที่บริเวณจัดตั้ง ซึ่งดินที่
นำมาจากนั้นเอามาจากบริเวณตำบลกรือเซะ จึงมี
การเลือกเศษโบราณวัตถุที่ปะปนมากับดิน เช่น
ภาชนะโบราณแล้วเก็บรวบรวมเพื่อการศึกษา และ
จัดทำพิพิธภัณฑสถานคดีชนวิทยา แสดงวิถีชีวิต
วัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ โดยรูปแบบที่ต้องการ
ทำพิพิธภัณฑสถาน ไม่ควรที่จะจัดในลักษณะนิทรรศการ
แบบถาวร แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลง แสดงถึงความ
เคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามแนวคิดในการดำเนินการ
เรื่องนี้ได้ชะงักลงช่วงเวลาหนึ่งเพราะขาดการ
สนับสนุนจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์, ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2532
: 1-2)

การก่อตั้งศูนย์การศึกษาภาคใต้ ภายหลัง การสร้างอาคารของศูนย์

ในปี พ.ศ.2526 อาคารของศูนย์การศึกษา
ภาคใต้ได้สร้างเสร็จ โดยเป็นปีแรกที่มีการเปิด
อาคารศูนย์อย่างเป็นทางการ ทางมหาวิทยาลัยได้
กราบบังคมทูลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม-
บรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงทำพิธี
เปิดอาคารศูนย์ฯ อาคารดังกล่าวใช้งบประมาณใน
การก่อสร้าง 18 ล้านบาท มีลักษณะเป็น
สถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ผสมผสานกับตะวัน-
ออก และนโยบายเริ่มแรกได้สานต่อการรวบรวม
โบราณวัตถุจัดแสดง เพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานคดีชนวิทยา
และโดยจุดประสงค์การจัดตั้งศูนย์ฯ มหาวิทยาลัย
กำหนดไว้ว่าเป็นไปเพื่อภารกิจการทำนุบำรุงศิลป-
วัฒนธรรมการตั้งศูนย์ฯ ที่ปัตตานีก็ด้วยเหตุผลด้าน
ลักษณะทางวัฒนธรรมภาคใต้ตอนล่างที่มีลักษณะ
เด่นของการอยู่ร่วมกัน อย่างผสมกลมกลืนของ
ประชาชนที่เป็นชาวไทยพุทธและมุสลิม อีกทั้ง
ปัตตานีเคยเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมา
ที่ยาวนาน และเคยมีความสำคัญในอดีตมาก่อน
ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรเป็นแหล่งเรียนรู้และ
ทำความเข้าใจชุมชนท้องถิ่นโดยให้เหตุผลว่าเพื่อ
ความเจริญของท้องถิ่น และความสงบสุข ซึ่งใน
ประการหลังอาจเนื่องมาจากเป็นแนวทางการศึกษา
วัฒนธรรมดังกล่าว เพื่อใช้เป็นสื่อกลางของการ
ทำความเข้าใจวัฒนธรรมอันหลากหลายของชุมชน
และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง
ในภาคใต้อีกด้วย

สำหรับเมื่อแรกตั้งศูนย์นั้นภายในอาคารได้มีการ
จัดห้องเพื่อแสดงโบราณวัตถุห้องรวบรวมผลิต
โสตทัศนูปกรณ์ และมีโรงละครขนาดเล็กจุคนได้

ประมาณ 200 คน เพื่อใช้เป็นที่ประชุมสัมมนา และแสดงศิลปะพื้นบ้านอีกด้วย (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ศูนย์การศึกษาภาคใต้, 2532 : 1-6)

การดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑณ์ั้นเคยมีการเสนอให้มีการจัดแสดงวัฒนธรรม โดยเน้นเอกภาพของวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มคนในภาคใต้ทั้งหมด โดยเฉพาะวัฒนธรรมของคนไทยพุทธเท่านั้น และจุดเด่นของภาคใต้ตอนล่างน่าจะมีการเน้นการศึกษาด้านวัฒนธรรมมุสลิมอยู่ด้วย ขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการแต่แรกเห็นว่าภารกิจในการศึกษาวัฒนธรรมของภาคใต้ของหน่วยงานนี้ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ชัดเจนลงไปอีกคือ ต้องเป็นแหล่งข้อมูลวัฒนธรรมทั้งหมดของภาคใต้ทั้งรูปแบบของข้อมูลเอกสารและศิลปวัตถุที่จัดแสดง (สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์)

อย่างไรก็ตามปัญหาในการบริหารงานของศูนย์ช่วงแรกอยู่ที่กำลังคนที่จะทำงานด้านนี้จริงจังมีน้อย อัตราเจ้าหน้าที่ และทั้งงบประมาณ ทั้งที่เริ่มดำริมาแล้วเป็นเวลา 5-6 ปี ในช่วงตั้งคณะมนุษยศาสตร์ฯ พร้อมกับให้จัดตั้งศูนย์ ขาดกำลังผลักดันให้งานด้านวัฒนธรรมดำเนินไปในลักษณะล่าช้าขาดแผนการที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังขาดบูรณาการในแง่การประสานความร่วมมือระหว่างอาจารย์ในหลากหลายภาควิชาที่เข้ามาร่วมทำงาน ดังนั้นการดำเนินงานจึงเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ขึ้นกับความสนใจของแต่ละบุคคล ในขณะที่งานด้านวัฒนธรรมควรมีขอบเขตที่กว้าง และผู้บริหารตลอดจนผู้ที่เข้ามาดูแลงานวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยเองควรมีวิสัยทัศน์ที่กว้าง และมองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมรอบด้าน และดึงเอาคนที่สนใจเข้ามาร่วมทำงานเพื่อผลักดันให้การทำงานวัฒนธรรมมีการสานต่อ และพัฒนาต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าปัญหาของการบริหารงานของผู้บริหารงานวัฒนธรรมคือ การเน้นการศึกษาวัฒนธรรมเฉพาะ

ด้านที่คณะบุคคลสนใจหรือถนัด ขณะที่ทิศทางการดำเนินการที่ควรจะเป็นคือการศึกษาวัฒนธรรมในขอบเขตที่กว้างเพราะวัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมของคนในสังคมหนึ่งจึงมีขอบเขตกว้าง ขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลง และไม่หยุดนิ่ง ปัญหาในการเข้าใจวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานของสังคมชาวไทย-มุสลิมในภาคใต้อย่างลึกซึ้งเป็นปัญหาประการหนึ่งของการทำงานวัฒนธรรม ของศูนย์ เช่น การศึกษาวิจัยที่ควรมีความลึกซึ้งในการทำกรณีวิเคราะห์ วัฒนธรรมมุสลิม เช่น ประเพณีของชาวไทยมุสลิม มีการประสานงานกับคณะวิชาที่เปิดการสอนในด้านนี้ระดับวิทยาเขต เพราะในความเป็นจริงของสังคมแล้ววัฒนธรรมสองส่วนไม่ได้้อยู่อย่างแยกส่วนกันหรืออยู่อย่างเอกเทศ วัฒนธรรมไทยพุทธ-ไทยอิสลามก็มีการแลกเปลี่ยนและมีการเรียนรู้ระหว่างกันอยู่ด้วย (สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์)

ในด้านการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมยุคแรกช่วง พ.ศ.2523 ถึงช่วง พ.ศ.2532 พบว่าปี พ.ศ.2523 มหาวิทยาลัยมีแผนงานการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมคือ ต้องการให้เยาวชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น เข้าใจลักษณะวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รวมทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสังคมของภาคใต้ แม้ว่าในระยะที่ผ่านมาผลงานด้านนี้ที่ปรากฏมีน้อย กิจกรรมที่เข้าข่ายการสนับสนุนภารกิจดังกล่าว เป็นไปในแนวของกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการร่วมกับองค์กรเอกชนภายนอก เช่น การเปิดสอนการรำโนราห์แก่นักศึกษา การประกวดเรือกอและ เป็นต้น ทั้งจะเห็นได้ว่าจำกัดในวงแคบ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2523 : 39) หรือในปี พ.ศ.2525 มหาวิทยาลัยมีนโยบายด้านวัฒนธรรมที่ใช้กลยุทธ์ใหม่โดยจะเห็นได้ว่าในแผนมีการกล่าวถึงการศึกษาที่สอดแทรกในหลักสูตรวิชา การเน้นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติ เช่น นโยบายหลักสามประการคือ การจัดให้มีการสอน และศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ ให้นักศึกษาได้มีโอกาสศึกษาและวิจัยค้นคว้า ด้านวัฒนธรรมมากขึ้น สำหรับกิจกรรมเสริมหลักสูตรนักศึกษา การจัดแสดงต่างๆ โดยนักศึกษา คณาจารย์ ประชาชนในท้องถิ่น และประการสุดท้าย จัดให้มีองค์กรประสานงานการศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ในรูปของหน่วยวิชาการหรือบริการ อาทิ พิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ จัดทำโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ หรือโครงการอื่นในลักษณะเดียวกัน เพื่อเป็นแหล่งวิทยาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมภูมิภาคเพื่อเผยแพร่สู่ประชาชน (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2525 : 10)

ภายใต้แผนงานดังกล่าวได้เริ่มมีการดำเนินการเพื่อศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ โดยโครงการของศูนย์ฯ ช่วงแรกมีการศึกษาในชั้นสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจ สังคม และด้านการเมืองของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังจะเห็นได้จากลักษณะของผลงานที่จัดทำยุคนี้มีการศึกษาโดยเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม เช่น การผลิตตำราเรื่อง สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้ และเรื่องลุ่มน้ำตานี ส่วนด้านกิจกรรมทางวิชาการมีการจัดนิทรรศการทางวัฒนธรรม ช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2525 ด้านการบริการแก่ประชาชน เริ่มมีการจัดกิจกรรมร่วมกับจังหวัด การเปิดพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

ด้านการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ มีการรวบรวมหัตถกรรมพื้นบ้าน ในปี พ.ศ.2526 พบว่ามีประมาณ 163 ชิ้น (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2526 : 41) การดำเนินงานดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ประจวบกับการใช้งบประมาณจากมหาวิทยาลัยไม่เพียงพอจึงมีการร่วมกับเอกชนภายนอกโดยเฉพาะการประสานงานเพื่อก่อสร้าง

อาคารพิพิธภัณฑ์ “พระเทพญาณโมลี” เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ.2529-พ.ศ.2530 โดยเจ้าอาวาสวัดตานี สโมสรรชณะนั้นคือ พระเทพญาณโมลีได้รับบริจาคเงินจำนวนสองล้านบาท เป็นทุนในการก่อสร้างโดยมหาวิทยาลัยแต่งตั้งคณะกรรมการจัดหาทุนสมทบรวมเป็นเงินทั้งหมดสี่ล้านบาท จนในปี พ.ศ.2530 ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีได้เป็นประธานเปิดอาคาร (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ศูนย์การศึกษาภาคใต้, 2532 : 2) งานวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ.2532 ได้ขยายหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นคือ ในส่วนของวิทยาเขตหาดใหญ่ ซึ่งในช่วงดังกล่าวพบว่า สภามหาวิทยาลัยครั้งที่ประชุมที่ 145 (4/2532) 19 สิงหาคม 2532 ได้พิจารณาเห็นความสำคัญของงานด้านนี้และจำเป็นต้องมีการดำเนินงานจริงจัง จึงได้มีมติให้วิทยาเขตหาดใหญ่ ดำเนินการตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานในลักษณะต่างๆ ตามเป้าหมายของมหาวิทยาลัยภายใต้ชื่อหน่วยงานโครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม โดยทำหน้าที่ในระดับวิทยาเขตหาดใหญ่ การขยายขอบเขตงานวัฒนธรรมให้วิทยาเขตอื่นนอกจากปัตตานี ในช่วงปี พ.ศ.2532 เป็นต้นมา พบว่าวิทยาเขตหาดใหญ่ เป็นโครงการจัดตั้งโครงการเดียวที่มีความพร้อมในการดำเนินงาน (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, 2543 : 6) โดยเมื่อเริ่มดำเนินการที่หาดใหญ่ได้ระบุภารกิจหน่วยงานว่าเป็นการทำนุบำรุงส่งเสริมพัฒนา และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้เป็นมรดกของท้องถิ่นของประเทศ และมนุษยชาติจัดให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมฟื้นฟู พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในด้านหลักการจะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับ ศูนย์การศึกษาภาคใต้ของวิทยาเขตปัตตานี ที่ ดำเนินงานมาก่อนและลักษณะพิเศษของมหาวิทยาลัย ที่เป็นหลายวิทยาเขตทำให้การทำงานประสานติดต่อกัน ขาดความคล่องตัว ดังนั้นวิทยาเขตอื่นที่มีความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ จึงพยายามตั้งหน่วยงานด้านนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการขยายงาน ด้านวัฒนธรรมในวิทยาเขตต่อไป ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่าในส่วนวิทยาเขตอื่น หากมีความพร้อมดังเช่นหาดใหญ่ อาทิ วิทยาเขต สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต และ ตรัง ก็น่าจะตั้งหน่วยงาน ในลักษณะดังกล่าวด้วย เพราะเห็นว่าภารกิจด้านนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนามหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้ง สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, 2543 : 6)

ด้านการบริหารงานงบประมาณในส่วนของ ต่างวิทยาเขตพบว่าโครงสร้างใหญ่ของการทำงานมี แนวทางร่วมกัน และทางฝ่ายศูนย์ฯ ที่ปัตตานีได้เคย ปรึกษาผู้บริหารของมหาวิทยาลัย ในช่วงเวลา ดังกล่าวได้เสนอว่า ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของ วิทยาเขตหาดใหญ่ถือเป็นส่วนหนึ่งภายใต้หน่วยงาน ใหญ่ของมหาวิทยาลัยคือ สถาบันวัฒนธรรมที่จะ จัดตั้งในวิทยาเขตปัตตานีขณะที่ในวิทยาเขตอื่น มหาวิทยาลัยก็มีแนวโน้มสนับสนุน หากแต่ยังขาด ความพร้อมในด้านกำลังคน เช่น สุราษฎร์ธานี และ ภูเก็ต เป็นต้น ในส่วนงบประมาณการดำเนินการ ของศูนย์ฯ ที่หาดใหญ่ มีการบริหารงานเป็นเอกเทศ จากวิทยาเขตปัตตานีเพราะเห็นว่าการอยู่ต่าง วิทยาเขตเป็นอุปสรรคต่อการตั้งงบประมาณซึ่งต้อง ผ่านผู้บริหารระดับสูงของศูนย์ฯ ที่ปัตตานี ดังนั้นจึงใช้ นโยบายให้รองอธิการบดีวิทยาเขตหาดใหญ่ดูแลโดย งบประมาณที่สนับสนุนนั้นเป็นเงินรายได้มหาวิทยาลัย และงบประมาณแผ่นดิน (สัมภาษณ์อาจารย์สมบุรณ์ ทัศนะสุข)

สำหรับเงินงบประมาณที่สนับสนุนของศูนย์ฯ ที่ปัตตานีส่วนใหญ่เป็นเงินงบประมาณแผ่นดิน และ เงินจากรายได้วิทยาเขตสมทบกัน (เรื่องเดิม : 9) อย่างไรก็ตามนโยบายซึ่งแม้ว่าจะดูเหมือนครอบคลุม งานวัฒนธรรม แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินงาน วัฒนธรรมโดยเฉพาะในด้านแนวคิด และการนำไป ปฏิบัติของผู้บริหารแต่ละท่านก็มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นฐานภูมิความรู้ ความสนใจของบุคคล เป็นหลักมากกว่าจะกระจายงานวัฒนธรรมใน ลักษณะกว้าง ดังที่เห็นในนโยบายแผนงานซึ่ง กำหนดไว้ข้างต้น อย่างไรก็ตามจากการศึกษาข้อมูล ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับศูนย์ฯ ในช่วง ดังกล่าวทำให้ทราบว่านับแต่เริ่มของการพัฒนาทาง วัฒนธรรมของวิทยาเขตปัตตานีมีโครงสร้างที่ผู้ บริหารงานระดับศูนย์ฯ ได้ดำเนินงานโดยให้ความสำคัญ แผนงาน 4 ด้านเป็นหลัก คือ 1. ด้านภาษา วรรณคดี (วรรณกรรม) 2. ด้านศิลปะและ สถาปัตยกรรม 3. ด้านดนตรีและการแสดง 4. ด้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน (สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้ำ สุขอนันต์)

การศึกษาค้นคว้าและแนวทางการดำเนินงาน ดังกล่าวในช่วงปี พ.ศ.2522-พ.ศ.2526 และหลัง พ.ศ.2526 ถึงปี พ.ศ.2536 ผู้บริหาร 2 ชุดแรก ซึ่งเป็นอาจารย์สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ได้เน้นแนวทางเกี่ยวกับภาษาวรรณคดี (วรรณกรรม) เป็นหลัก จนกระทั่งช่วงผู้บริหารรุ่น ที่ 3 ได้เน้นแผนงานด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม ดนตรี การแสดงรวมถึงภูมิปัญญาพื้นบ้าน และในยุคนี้ ผู้บริหารศูนย์ฯได้เริ่มจัดให้มีกิจกรรมวัฒนธรรมขึ้น ภายในมหาวิทยาลัย วิทยาเขตปัตตานีเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2535 ซึ่งการดำเนินงานครั้งแรกทางมหาวิทยาลัย ไม่ได้จัดงบประมาณสนับสนุน จึงได้ใช้วิธีการหารายได้ขึ้น เองโดยจัดประกวดพระเครื่อง ซึ่งมีชมรมพระเครื่อง แห่งประเทศไทยสนับสนุน ในปีแรกนั้นได้มีการออก

ประกาศนียบัตรรับรองพระเครื่องแท้ เช่น พระเครื่อง หลวงพ่อทวดซึ่งผลของการจัดแสดงพระเครื่องเพื่อหารายได้ จึงได้งบประมาณมาจัดงานมหกรรมครั้งแรก และมีการขอความร่วมมือจากคณะวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในภาคใต้มาร่วมงานแสดงศิลปวัฒนธรรม ต่อมา มหกรรมศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยได้ถูกนำมาบรรจุเป็นแผนงานของศูนย์ โดยเป็นประจำปีต่อมา นับแต่ปี พ.ศ.2536 ซึ่งปีนี้ได้งบประมาณแสนบาท และของบประมาณของ ศ.อ.บ.ต สมทบเพิ่มเติม งบประมาณสามแสนบาท แต่รายจ่ายสำหรับงานยังไม่พอ จึงจัดให้มีการหาร้านค้านำของมาขายในงานด้วย (สัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้ำ สุขอนันต์) ลักษณะการจัดกิจกรรมในส่วนของงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมของวิทยาลัยปัตตานี ได้กล่าวเป็นแผนงานประจำปีของมหาวิทยาลัยนับตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา การดำเนินงานในแผนงานด้านวัฒนธรรม ในการจัดมหกรรมศิลปวัฒนธรรมประจำปีตั้งแต่เริ่มนั้นได้มีการรวมเอาการแสดง ศิลปกรรมพื้นบ้าน ดนตรี และมีแนวคิดในการฟื้นฟู สืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยหันมาศึกษาพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจำแนกเป็นภูมิปัญญาที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมภาคใต้ทั้ง 4 ประการ และเลือกสรรศึกษาค้นคว้าตามความถนัดของผู้ร่วมงาน เช่น การศึกษาด้านบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวไทยภาคใต้ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาหาร โดยเฉพาะใน ส่วนที่ได้มีการศึกษาวิจัยแล้วคือ ที่อยู่อาศัย และ เรื่องของปัจจัยสี่ที่เป็นยารักษาโรค ได้มีการริเริ่มจัดสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับหมอ และยาพื้นบ้าน ภาคใต้ โดยจัดให้มีการรวมกลุ่มเสวนา เชิญผู้เชี่ยวชาญ จากโรงพยาบาล บ้านสวน นักวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น และงานศึกษาด้านการแพทย์ท้องถิ่น ด้านการหัตถศาสตร์ ก็มีการนำมาร่วมเป็นกิจกรรมหนึ่ง ซึ่งการสนับสนุนให้ฟื้นฟูการแพทย์พื้นบ้านได้เริ่มดำเนินการราว พ.ศ.2532 เป็นต้นมา โดยผู้

บริหารศูนย์ต้องการให้มีการสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวคิดว่ายัญหาของสุขภาพคนไทยในปัจจุบันเกิดขึ้นสูงเพราะผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาเรื่องหมอและยาพื้นบ้าน ตลอดจนอาหารโภชนาการพื้นบ้านจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยใช้วิธีการศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยทางออกสำหรับการรักษาสุขภาพของคนในสังคมปัจจุบันอีกทางหนึ่ง (สัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้ำ สุขอนันต์)

พัฒนาการในช่วงการก่อตั้งเป็นสถาบันวัฒนธรรมศึกษา

กล่าวได้ว่าในช่วงปี พ.ศ.2532 ถึง พ.ศ.2535 การดำเนินงานภายใต้แผนวัฒนธรรมดังกล่าวไว้ ได้มีความต่อเนื่องเรื่อยมาจนกระทั่งได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่มหาวิทยาลัยได้เข้าสู่แผนที่ 7 คือ ภายใต้แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-พ.ศ.2539) ซึ่งเมื่อศึกษาถึงนโยบายของแผนดังกล่าวพบว่า เป็นแผนที่มหาวิทยาลัย ได้ให้ความสำคัญกับการกิจประการที่ 4 คือ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมโดยให้เห็นผลเป็นรูปธรรม ชัดเจนกว่าที่เคยเป็นมาตามหลักการในแผนนี้ระบุว่าการกิจด้านนี้มีความสำคัญเทียบเท่าภารกิจมหาวิทยาลัย 3 ประการ คือ การสอน การวิจัย การบริการสังคมและแผนในส่วนการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมพบว่ามีนโยบายด้านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในส่วนนี้รวมถึงการสนับสนุนในด้านเกียรติคุณของบุคคลด้านวัฒนธรรม และจัดสร้างหอศิลป์ท้องถิ่นหรือหออัตชีวประวัติ ขณะที่นโยบายในด้านการพัฒนาองค์กร และบุคลากรก็เป็นการสนับสนุนให้เกิดผลในลักษณะการขยายงานด้านวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย (แผนพัฒนาอุดมศึกษา ฉบับที่

7, 2535 : 11) ทิศทางของแผนดังกล่าวทำให้ กระแสของการพัฒนางานวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย ได้เกิดผลคือภายใต้แผนนี้ในส่วนของทบวง มหาวิทยาลัยได้ให้ความเห็นชอบบรรจุเรื่องที่จะจัด ตั้งสถาบันศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งจะได้รวมหน่วยงานศูนย์การศึกษา ภาคใต้กับโครงการจัดตั้งศูนย์สำหรับศิลปะและ วัฒนธรรมที่หาดใหญ่เป็นเนื้อหาเดียวกัน (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้ง สถาบันวัฒนธรรมศึกษา, 2543 : 6) โดยจุด ประสงค์ของงานด้านนี้ตามแผนเป็นการทำนุบำรุง ถ่ายทอดคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นไปใน ทิศทางเดียวกัน และมีการประสานนโยบาย ครอบคลุมภารกิจด้านวัฒนธรรมทุกๆ ด้าน ดังนั้น จึงเปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันศิลปะและวัฒนธรรมแต่ ปัญหาของชื่อสถาบันได้มีการนำมาพิจารณาอีกในวันที่ 7 ตุลาคม 2538 โดยการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่ง ที่ประชุมได้มีมติเห็นควรให้ใช้ชื่อสถาบันวัฒนธรรม ศึกษาเพราะศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอีกทั้ง ชื่อนี้สื่อชัดเจนถึงภารกิจการดำเนินงานของหน่วยงาน ดังนั้นจึงใช้ชื่อดังกล่าว และทางมหาวิทยาลัยได้ เสนอขอจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษา ให้เป็น หน่วยงานเทียบเท่าคณะในปี พ.ศ.2542 ซึ่งสถาบัน นี้จะตั้งที่วิทยาเขตปัตตานี และมีการบริหารงาน ครอบคลุมหน่วยงานย่อยที่กระจายในวิทยาเขตอื่น (เรื่องเดิม : 7)

ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับ อุดมศึกษาฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-พ.ศ.2544) เป็น ช่วงที่มหาวิทยาลัยมีกระแสดำเนินงานด้าน วัฒนธรรมระหว่างประเทศ ในสถาบันอุดมศึกษาจัด ให้มีการสนับสนุนการแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรม และสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประเทศไทย และ ภาษาไทยให้เป็นปึกแผ่น และสามารถสร้างความ เป็นเอกลักษณ์ทางวิชาการได้ (สำนักงานปลัดทบวง

มหาวิทยาลัย, ทบวงมหาวิทยาลัย 2539 : 20-27) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ เสนอหน่วยงานอีกหน่วยงานหนึ่งเพื่อทำหน้าที่นี้ ตามเอกสารดังกล่าวถึงการเสนอสถาบันกัลยาณิวัฒนา เพื่อการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมสัมพันธ์ ใน โอกาสที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงได้รับ พระราชทานพระราชอิสริยยศกิติเป็นเจ้าฟ้าต่างกรม ฝ่ายใน จุดประสงค์ของการตั้งหน่วยงานนี้ต้องการ เน้นศึกษาด้านภาษาวัฒนธรรมสัมพันธ์ และจัดทำ ศูนย์ข้อมูลเพื่อให้บริการ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษาฯ : 7) ในด้านการดำเนินการพบว่าหน่วยงานนี้มีการ ศึกษาระดับวิจัยมาบ้างแล้ว โดยเน้นการวิจัยด้านภาษา และวัฒนธรรมภาคใต้ขณะเดียวกันช่วงเวลาดังกล่าว ภายในวิทยาเขตปัตตานีเอง ก็มีหน่วยงานอื่นที่ทำ หน้าที่ศึกษาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นคือ โครงการจัด ตั้งสถาบันสมุทรรัฐซึ่งเน้นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรัฐ ที่ติดต่อกับคาบสมุทร เช่น ไทย ลาว เวียดนาม มาเลเซีย ดังนั้นการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมใน หน่วยงานระดับองค์กรดังกล่าวจึงเป็นการกระจาย งานในลักษณะต่างฝ่ายต่างดำเนินการตามความสนใจ และนโยบายของมหาวิทยาลัยช่วงนั้น (สัมภาษณ์ อาจารย์สมบุรณ์ ธนะสุข) ต่อมารัฐบาลมีนโยบาย ยุบรวมหน่วยงานที่มีลักษณะเหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันเข้าด้วยกัน มหาวิทยาลัยเห็นว่า “สถาบัน กัลยาณิวัฒนา เพื่อการศึกษาภาษาและวัฒนธรรม สัมพันธ์” กับสถาบันวัฒนธรรมศึกษามีลักษณะงาน ที่ใกล้เคียงกันมากจึงให้รวมเป็นหน่วยงานเดียวกัน และขณะนั้นเนื่องจากใช้ชื่อ พระราชทาน และผู้ ใช้บริการชุดเดิมเห็นว่าไม่ควรเปลี่ยนแปลง แต่ คณะผู้ดำเนินงานได้ทำหนังสือไปยังราชสำนัก และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาทรง มีพระราชดำรัสให้ทางมหาวิทยาลัยเสนอชื่อใหม่ คือ

ชื่อสถาบันกัลยาณิวัฒนาและชื่อสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา และพระองค์ได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยเลือกชื่อหลัง จึงเป็นที่มาของชื่อโครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนาในเวลาต่อมา (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษา: 2543. : 7 และสัมภาษณ์ อาจารย์สมบุรณ์ ณะสุข)

แนวคิดและที่มาของการดำเนินงานในช่วงโครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษา

ในระหว่างการดำเนินงานเป็นช่วงหน่วยงานโครงการจัดตั้งฯ ผู้บริหารระดับสูงของโครงการจัดตั้งซึ่งได้มาจากกระบวนการสรรหาการศึกษาแนวคิดและวิธีการทำงานเพื่อต้องการวางโครงการงานและพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมของหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว โดยศึกษาแหล่งต่างๆ คือศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรมขอนแก่นมหาสารคาม ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร พบว่าการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในทิศทางที่ควรดำเนินการมีโครงสร้างของเนื้อหาหลักคืองานด้านวิชาการและงานกิจกรรมงานด้านวิชาการคือภารกิจด้านการบริการด้านวิชาการเน้นการรวบรวมศึกษาวิจัย บริการวิชาการในรูปแบบเอกสารข้อมูล วิจัย สิ่งพิมพ์ทางวิชาการ โดยควรมีการสำรวจ รวบรวม อนุรักษ์ เผยแพร่ ในขณะที่งานด้านกิจกรรม ก็จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยวัฒนธรรม โดยต้องจัดให้ได้อย่างรอบด้าน เช่น กิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมประจำปี กิจกรรมเกี่ยวกับหัวข้อย่อยๆ เช่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การศึกษาวิถีชีวิตผู้คนท้องถิ่น อาหารยารักษาโรค เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมในลักษณะนี้มีอยู่ในการจัดทำแผนงานประจำปี และมีปฏิทินประจำปีในการดำเนินงาน กิจกรรมที่จัดจะเน้นการสร้าง ความหมาย และชี้ให้เห็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่น และจัดกิจกรรมสาริตประเพณี เช่น

ลอยกระทง สงกรานต์ และในกิจกรรมมหกรรมศิลปวัฒนธรรมซึ่งเคยบรรจุเป็นแผนงานประจำปี ได้สอดแทรกความรู้และการแสดงวิถีชีวิตในวัฒนธรรมท้องถิ่นมีลานวัฒนธรรมการเล่นพื้นบ้าน (สัมภาษณ์อาจารย์สมบุรณ์ ณะสุข)

นอกจากนั้นนโยบายที่ผู้บริหารเห็นว่าควรให้การสนับสนุนการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่างคือ ด้านการศึกษาเกี่ยวกับโลกมุสลิม ด้านวัฒนธรรมดั้งเดิม ขนบธรรมเนียมประเพณี และได้มีการประสานงานกับวิทยาลัยอิสลามศึกษาบ้าง บางส่วน เช่น มีอาจารย์ของวิทยาลัยอิสลามศึกษาที่สนใจศึกษาด้านประเพณีวัฒนธรรมอิสลามอยู่ด้วย จะมีการกระจายเนื้องานให้ศึกษาค้นคว้า ในเนื้อหาของบุคลากรของสถาบันได้ค้นคว้าในเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยศิลปะของชาวไทยมุสลิมที่ปรากฏ อาทิ การศึกษาด้านกรีซ เครื่องประดับของชาวไทยมุสลิม เป็นต้น

ด้านการบูรณาการ ในการร่วมมือกันทำงานด้านวัฒนธรรมตามแนวคิดของผู้บริหารเห็นว่า การศึกษาด้านวัฒนธรรมมีความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทางวิชาการกับหน่วยงาน และบุคคลหลากหลายสาขา ตั้งแต่ความรู้ทางโบราณคดี มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ เป้าหมายของงานเผยแพร่ และบริการวิชาการ ทำให้หน่วยงานด้านวัฒนธรรมต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ระดับกว้าง และลึกจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ วิจัย ดังนั้นโดยกระบวนการทำงานจึงมีขั้นตอนและการกลั่นกรองอยู่ด้วย (สัมภาษณ์อาจารย์สมบุรณ์ ณะสุข)

ขณะที่ภูมิความรู้ ประเพณีในวัฒนธรรมของคนไทยภาคใต้ที่กำลังสูญหายไปในปัจจุบัน ทางหน่วยงานได้ศึกษาค้นคว้า และยังรวมข้อมูลทั้งจากบุคคล ข้อมูลภาพประกอบ และเผยแพร่ในลักษณะของสื่อ เช่น รายการวิทยุ เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของ

คนในภาคใต้ อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มคนเชื้อสายจีนก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง เพราะในอดีตเขตภาคใต้ตอนล่างเป็นแหล่งท่าเรือขนส่งสินค้าที่สำคัญ ดังจะพบหลักฐานร่องรอยอดีตจากเครื่องถ้วยจีนหลายแหล่ง นอกจากภารกิจของหน่วยงานในด้านการบริการวิชาการ กิจกรรมประจำปีการค้นคว้าวิจัยแล้ว ในส่วนของความเชื่อมโยงไปสู่การผลิตบัณฑิตศึกษาด้านวัฒนธรรมก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งสถาบันที่ดำเนินการมาแล้วในภาคใต้คือ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา มีหลักสูตรปริญญาโทด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งสำหรับการเรียนการสอนศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนั้นเคยมีการกำหนดไว้เป็นแผนการดำเนินการ แต่ในทางปฏิบัติได้ชะงักแนวทางปฏิบัติเพราะเห็นว่ายังขาดความพร้อมด้านบุคลากร และที่สำคัญคือ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยเห็นว่าในระดับคณะต่างๆ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตอยู่แล้ว ดังนั้นหน้าที่ของหน่วยงานที่ผลิตบัณฑิตด้านวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยจึงยังไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, 2543 : 15 และสัมภาษณ์ อาจารย์สมบูรณ์ ธารสุข)

พัฒนาการในช่วงแผน 9 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2545-พ.ศ.2550)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าในช่วงแผน 8 (พ.ศ. 2540 - พ.ศ.2545) สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา ได้มีการรวมสถาบันกัลยาณิวัฒนา เพื่อการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมสัมพันธ์เข้าด้วยกันเป็นหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งอยู่ในช่วงเสนอปรับเข้าสู่แผนการศึกษาาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 9 และประจวบกับในช่วงเวลานี้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้มีการจัดการประชุมจัดทำแม่บทระยะเวลา 15 ปี

(พ.ศ.2545-พ.ศ.2550) ในส่วนของวิทยาเขตปัตตานีการจัดทำแผนได้กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาเชิงรุก มหาวิทยาลัยจะมีส่วนเสริมสร้างสภาพสังคมที่พึงประสงค์สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้นในส่วนภารกิจประการที่สี่เป็นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมีสาระสำคัญภายใต้แผนดังกล่าวคือ มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในการสร้างองค์ความรู้ และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และสังคมท้องถิ่นภาคใต้ สามารถที่จะประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน และเกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง โดยจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารองรับภารกิจด้านนี้คือ สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, เอกสารประกอบการประชุมจัดทำแผนแม่บทระยะ 15 ปี, 2545 : 2) ดังนั้นการจัดทำแผนจึงได้กำหนดแนวทางสำหรับการดำเนินการระยะยาว ดังต่อไปนี้

สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา จะเป็นหน่วยงานหลักของมหาวิทยาลัยในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภายใต้เนื้อหา และกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาติอย่างเป็นระบบ สถาบันวัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้นจึงมีพันธกิจสำคัญ คือ สถาบันต้องดำเนินงานด้านวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย ทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ และคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน และสังคมท้องถิ่นภาคใต้ มีการประสานงานกับคณะ วิทยาลัย และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเพื่อส่งเสริม สืบสวนความรู้ และกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ควบคู่กับการเรียน การสอนตามปกติ มีการสร้างเครือข่าย และเชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

ภายนอก ตลอดจนการสนับสนุนให้มีการจัดสัมมนาผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องทางด้านวัฒนธรรม ในการสร้างหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา ในมิติของภูมิปัญญาไทยระดับอุดมศึกษาอย่างเป็นระบบ (เรื่องเดิม : 18)

ในด้านมาตรการที่วางไว้ได้กำหนดเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ประเด็นที่หนึ่งคือ การเน้นความหลากหลายของวัฒนธรรมคือ วัฒนธรรมไทยพุทธ มุสลิม จีน ซึ่งแต่ละกลุ่มมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันในด้านความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา การแต่งกาย อาหาร ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศเพราะนโยบายบางข้อใช้ได้ในชุมชนหนึ่ง แต่ไม่เหมาะกับอีกชุมชนหนึ่ง ดังนั้น การรู้ความแตกต่างจะช่วยให้สามารถนำนโยบายไปใช้ได้อย่างเหมาะสมประการที่สองคือ การสนับสนุนในการสร้างสำนักท้องถิ่น ทั้งจุดอ่อนของการพัฒนาด้านวัฒนธรรมคือ ท้องถิ่นขาดอำนาจในการคิด และตัดสินใจ ดังนั้นต้องสนับสนุนชุมชน เพราะชุมชนย่อมรู้ความต้องการของตนเองมากที่สุด อันจะทำให้วัฒนธรรมของชุมชนมีความเข้มแข็ง ประการที่สามคือ ต้องมีการประสานวัฒนธรรมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ด้วยเหตุที่ว่าลักษณะเด่นของวัฒนธรรมจะไม่อยู่โดดเดี่ยวแต่จะมีการผสมผสานกัน ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม และประการสุดท้ายคือการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม เพราะในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานในภาคใต้ที่ดำเนินงานเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม ดังนั้นจึงควรมีการประสานความร่วมมือสร้างเครือข่ายเพื่อประสานประโยชน์ เน้นหนักในการศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น โดยพยายามศึกษาให้เข้าถึงวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย และนำองค์ความรู้ที่ได้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่มีพื้นฐานความเข้าใจ และมีทิศทางที่สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละท้องถิ่น (เรื่องเดิม : 19)

มหาวิทยาลัยได้กำหนดเป้าหมายของแผนการดำเนินการสำหรับภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในแผนระยะยาวได้ครอบคลุม 4 เป้าหมาย ได้แก่ เป้าหมายด้านความมั่นคงของชาติ ในเป้าหมายประการแรกนี้ได้มีการตระหนักถึงพื้นที่บริเวณภาคใต้ นับแต่จังหวัดสงขลาลงมาจนถึงภาคใต้ตอนล่างทั้งหมดอยู่ในสภาพแวดล้อมของการผสมผสาน ระหว่างวัฒนธรรมชาวไทยพุทธ มุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน ในแง่ของความสัมพันธ์ในวัฒนธรรมของกลุ่มที่แตกต่างกันทั้งสามกลุ่มสามารถศึกษาได้ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง ความขัดแย้ง และเสถียรภาพในภูมิภาคนี้ การศึกษาด้านวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ความร่วมมือและการรวมตัวไปสู่พลังดำเนินการ ตลอดจนทำให้มีเอกลักษณ์ของภูมิภาค

เป้าหมายประการที่สอง เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพราะการที่มีหน่วยงานที่ดำเนินการด้านวัฒนธรรมหลายแห่งในภาคใต้ จึงควรมีการประสานความร่วมมือสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดการประสานประโยชน์ เน้นการศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น โดยศึกษาให้เข้าถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย และนำองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนา

ประการที่สามคือ ความสำคัญในการผสมผสานศิลปวัฒนธรรมกับวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา วิจัย และวางระบบการจัดการแบบสหวิทยาการเพื่อส่งเสริมการปรับใช้หรือพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่มีคุณค่า ให้มีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันเพื่อนำไปใช้เป็นปัจจัยในการพัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืน

ประการที่สุดท้ายคือ ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ประการนี้มหาวิทยาลัยจะใช้มิติของวัฒนธรรมนำการพัฒนาทางวิชาการให้เกิดความ

สมดุลอย่างยั่งยืนในทุกสาขาวิชาการ โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟู และพัฒนาภูมิความรู้ความสามารถให้เกิดความสมดุลอย่างถูกต้องส่วนให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและมหาวิทยาลัยควรเป็นผู้นำสังคมส่วนนี้ (เรื่องเดิม : 20)

ในส่วนเป้าหมายรวมของแผนฯ 9 (พ.ศ. 2545-พ.ศ.2549) ได้กำหนดเป้าหมายโดยรวมสำหรับการดำเนินงานหลักคือ

- ด้านการรวมสถาบันด้านวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยให้อยู่ในเนื้อหาของหน่วยงานสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา ในแผน 8 เพื่อปรับเข้าสู่แผน 9

- ด้านการวิจัยวัฒนธรรม จะสนับสนุนการสร้างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาคใต้ตอนล่างในกรอบวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้าน การปริวรรตหนังสือจากหนังสือยุคเอกสารโบราณ 3 สายวัฒนธรรม (ไทยจีน ไทยพุทธ ไทยมุสลิม) แหล่งเอกสารด้านวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

- ด้านงานอนุรักษ์วัฒนธรรม จะมีการพัฒนาบริหารการพิพิธภัณฑ์ ในรูปของการจัดแสดงโบราณคดีด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวไทยภาคใต้ตอนล่าง ทำศูนย์ข้อมูลด้านวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายด้านวัฒนธรรม โครงสร้างพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งเฉลิม-พระเกียรติ

- ด้านงานฟื้นฟูสืบสานและถ่ายทอดด้านวัฒนธรรม จัดให้มีโครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาพื้นบ้าน ศูนย์ศึกษาเกี่ยวกับการละเล่นและบันเทิง ศูนย์ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งเคารพและศรัทธา ศูนย์วิชาการนกอพยพเสี่ยง

- ด้านการส่งเสริมและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม จัดให้มีโครงการวัฒนธรรมสัญจร โครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม งานมหกรรมศิลปวัฒนธรรม

- ด้านการพัฒนาวัฒนธรรมมีการจัดพัฒนาโดยการฝึกอบรม ประชุมสัมมนาการสร้าง

หลักสูตรด้านวัฒนธรรมในระดับอุดมศึกษา

- และดำเนินงานเชิงรุกเกียรติผู้ทรงคุณวุฒิ ภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรม (เรื่องเดิม : 20-21)

หลักการการตั้งหน่วยงานสถาบันวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การตั้งหน่วยงานสถาบันวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นภายใต้การตระหนักถึงความจำเป็นของการรักษาวัฒนธรรมของชาติ และด้วยการกิจประการที่ 4 ของมหาวิทยาลัย กล่าวคือ การตั้งหน่วยงานนี้เกิดขึ้นภายใต้ความคิดเรื่อง “การรักษาวัฒนธรรมว่าเป็นการรักษาชาติ” ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ดังกล่าวในฐานะที่วัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันในสังคมวิถีชีวิตของสังคมซึ่งประกอบด้วยระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม งานวัฒนธรรมต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ที่ไม่หยุดนิ่งของมนุษย์ในปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยวัฒนธรรมไทย ดังนั้นในการรณรงค์ และสืบสานวัฒนธรรมจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งให้การสนับสนุนการศึกษาวัฒนธรรมอย่างจริงจัง (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, 2543 : 2)

และด้วยเหตุผลที่ว่าภาคใต้ของไทยมีกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์ อาศัยอยู่ทำให้ลักษณะวัฒนธรรมมีบูรณาการ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ปัตตานีเคยเป็นศูนย์กลางในอดีตจึงเป็นแหล่งวัฒนธรรมสำคัญ ดังนั้นการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อภารกิจด้านวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นสำหรับเป็นแหล่งศึกษาวิจัย ส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยน

วัฒนธรรมเพื่อที่จะได้นำองค์ความรู้ไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ต่อสังคม และรักษาวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่สืบไป (เรื่องเดิม : 3) เมื่อแรกตั้งสถาบันดังกล่าวมหาวิทยาลัยได้ตระหนักถึงเวลาและความพร้อมเพราะโครงการจัดตั้งเป็นสถาบันของมหาวิทยาลัย ได้รื้อเวลานานกว่า 20 ปี คือตั้งแต่เป็นศูนย์กลางการศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ และพัฒนาสนับสนุนต่อมาจนปัจจุบัน ความพร้อมสำหรับการจัดตั้งสถาบันฯ ได้มีการพิจารณาถึงปัจจัยสนับสนุนคือ ในด้านที่ตั้งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่มีหลายวิทยาเขตและตั้งในจังหวัดต่างๆ คือ สงขลา ปัตตานี ภูเก็ต ตรัง และสุราษฎร์ธานี แต่ละจังหวัดล้วนเป็นศูนย์กลางของความเจริญและวัฒนธรรม มีกลุ่มชนหลายเผ่าพันธุ์ และหลากหลายวัฒนธรรมมาอยู่รวมกัน ล้วนเป็นปัจจัยที่พึงสนับสนุนสำหรับการศึกษาด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง และในด้านบุคลากรของมหาวิทยาลัยก็เป็นแหล่งรวมของนักวิชาการหลากหลายสาขา ควรที่จะมีการศึกษาเข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่ตั้งมหาวิทยาลัยดังกล่าวเพื่อชี้แนะและพัฒนาสังคม ขณะเดียวกันนักศึกษาที่เป็นเยาวชนในท้องถิ่นภาคใต้ซึ่งจะเป็นแรงพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมต่อไปจึงจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่ รู้คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดพลังในการสืบทอด และพัฒนาทางวัฒนธรรมต่อไป (เรื่องเดิม : 3)

นอกจากนี้การที่มหาวิทยาลัยมีความพร้อมในด้านเครื่องมือระบบการจัดการก็จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางทั้งการศึกษาวิจัย การเผยแพร่ การฟื้นฟู และพัฒนาตลอดจนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งในภูมิภาคและระดับนานาชาติ และด้วยศักยภาพของมหาวิทยาลัยในการเป็นศูนย์กลางในการประสาน

ความร่วมมือการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรมระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะเอื้อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดระบบการศึกษาที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมทั้งในและนอกระบบจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (เรื่องเดิม : 4)

สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนาเมื่อแรกตั้งมีเป้าหมายสำคัญคือ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่นำไปเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถแสวงหาทางเลือกของการพัฒนาที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเอง และการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างพลังความเข้าใจทางวัฒนธรรมให้แก่ นักศึกษา บุคลากรมหาวิทยาลัย ประชาชนในท้องถิ่นให้เข้าใจตรงกัน และเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมต่อวิถีชีวิตคนไทยการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานในระดับภูมิภาคประเทศและนานาชาติโดยมหาวิทยาลัยจะเป็นศูนย์กลางข้อมูล ความรู้ สารสนเทศ ทางวัฒนธรรมของภาคใต้ เพื่อให้บริการและเผยแพร่ในลักษณะต่างๆ รวมทั้งการสร้างความร่วมมือทางวัฒนธรรมกับท้องถิ่นต่างๆ และประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกัน และต่างภูมิภาคระดับนานาชาติ (เรื่องเดิม : 6)

ด้านการดำเนินงาน แนวทางการจัดกิจกรรม และโครงสร้างการบริหาร

เนื่องจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นมหาวิทยาลัยหลายวิทยาเขตและแต่ละเขตมีจุดเด่นในด้านที่ตั้ง ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศักยภาพทางวิชาการ และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเน้นการวิจัย และจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ของวิทยาเขต แต่การดำเนินการอยู่ในโครงสร้างหลักของสถาบันวัฒนธรรมและตาม พ.ร.บ ของมหาวิทยาลัย

แนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษาวิจัยด้าน

วัฒนธรรมของแต่ละวิทยาเขตตามแนวคิดดังกล่าวคือ ในส่วนของวิทยาเขตปัตตานี เน้นการศึกษาค้นคว้า วิจัยและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชน ในท้องถิ่นภาคใต้ ทั้งในอดีตและปัจจุบันภายใต้ กรอบปัตตานีศึกษา อันเป็นการสร้างองค์ความรู้ทาง ด้านวัฒนธรรม วิทยาเขตหาดใหญ่ เน้นการนำ วิชาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการ ศึกษาวิจัย และวางระบบการจัดการแบบสหวิทยาการ เพื่อส่งเสริมการปรับใช้หรือพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ตลอดจนการนำมาใช้เป็นปัจจัยในการพัฒนาท้องถิ่น แบบยั่งยืนต่อไป วิทยาเขตภูเก็ต สุราษฎร์ธานี และ ตรัง ในปัจจุบันยังไม่พร้อมดำเนินการเพราะยังขาด การจัดสรรกำลังคน บุคลากรที่ดำเนินการ แต่ได้มีการ กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อว่าจะได้นำ ไปใช้ได้จริง เมื่อวิทยาเขตเหล่านี้มีความพร้อม ดำเนินการกล่าวคือ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี เน้น การวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนที่เปลี่ยนแปลงไปอัน เป็นผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีใน พื้นที่ภาคใต้ตอนบน และในส่วนของวิทยาเขตตรัง จะเน้นพื้นฐานความรู้ทางด้านวัฒนธรรมในการ จัดการด้านอุตสาหกรรมบริการ เพื่อให้เกิดการ ประสานกลมกลืนอย่างมีเอกภาพ (มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรม ศึกษาภัลยาณิวัฒนา, 2543 : 10-11)

บริหารงานและการแบ่งส่วนราชการของ สถาบันฯ

การจัดโครงสร้างการบริหารงานของสถาบัน วัฒนธรรมศึกษาภัลยาณิวัฒนามหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์ มีการแบ่งส่วนคณะกรรมการบริหาร 2 ระดับ คือ มีคณะกรรมการนโยบายของสถาบันฯ และ คณะกรรมการดำเนินการฯ องค์ประกอบหน้าที่ของ คณะกรรมการฝ่ายนโยบาย และคณะกรรมการ

ดำเนินการ จะเป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ว่าด้วยการจัดระบบบริหารของ สถาบันฯ ซึ่งกำหนดโดยสภามหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์

การแบ่งส่วนราชการ ตามที่ดำเนินการมา มี 5 ฝ่าย งานหลักได้แก่ สำนักงานเลขานุการ ในส่วน สำนักงานเลขานุการจะเป็นหน่วยงานกลางในการ ประสานหน่วยงานและบุคคลต่างๆ ทั้งภายในและ ภายนอกสถาบัน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจ ต่างๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์และภายในสำนักงาน เองก็แบ่งเป็น 3 สายงาน คือ งานบริหาร และธุรการ จะดูแลการประสานระหว่างหน่วยงานภายใน ภายนอก การจัดเก็บเอกสาร สารบรรณ งานประชุม ดูแลด้านบุคคล อาคารสถานที่ ยานพาหนะ งานคลังและพัสดุ มีหน้าที่ดูแลด้านการเงิน งานบัญชี งบประมาณ การจัดซื้อจัดหาพัสดุ การบำรุงรักษา และงานฝ่ายนโยบายและแผน มีหน้าที่รับผิดชอบ งานข้อมูลของสถาบัน งานศึกษาและงานวิเคราะห์ เพื่อการพัฒนาสถาบัน และงบประมาณรวมทั้งการ จัดทำแผนพัฒนาสถาบัน

กลุ่มงานส่งเสริมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ มีภาระงานด้านการผลิตสื่อฝึกอบรมศิลปะพื้นบ้าน วัฒนธรรมสัมพันธ์ ประชาสัมพันธ์ และวิเทศสัมพันธ์ (เรื่องเดิม : 18)

กลุ่มงานพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ ภาคใต้ มีหน้าที่ด้านทะเบียนและคลังวัตถุ อนุรักษ์และสงวน รักษา วิชาการบริการทางการศึกษา จัดแสดงวัตถุใน พิพิธภัณฑ์ คือ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาซึ่งในส่วนนี้ เดิมตั้งในอาคารศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ เริ่มแรกมีบุคลากรกลุ่มหนึ่งของคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ได้รวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เกี่ยวกับท้องถิ่นภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่ภาคใต้ ตอนล่างเพื่อนำมาจัดแสดง(สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์) ต่อมาได้มีการนำมาจัดแสดง

พิพิธภัณฑน์ โดยมีลักษณะการจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ คือประเภทหมวดเครื่องใช้พื้นบ้าน เป็นเครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวัน หมวดการละเล่น การแสดงพื้นบ้าน หมวดศิลปวัตถุและงานด้านพิพิธภัณฑน์นี้ได้รับการ บริจาคจากพระเทพญาณโมลี อดีตเจ้าคณะจังหวัด ปัตตานีด้วยเงินสองล้านบาท และมีการบริจาคเงิน จากผู้ร่วมสมทบอีกสองล้านบาท จึงได้นำไปสร้าง อาคารแล้วเสร็จใน พ.ศ.2531 พิพิธภัณฑน์มีการแยก หมวดหมู่ศิลปวัตถุ คือ โบราณวัตถุจากพระเทพ- ญาณโมลี ได้แก่ ศิลปะโบราณภาพถ่ายหัวเมืองโบราณ เหรียญตราประเทศต่างๆ เครื่องถ้วยชาม และใน ส่วนห้องแสดงโบราณวัตถุของตระกูลพัฒนายากร ประกอบด้วยเครื่องมือหินก่อนประวัติศาสตร์ เครื่องปั้นดินเผายุคบ้านเชียง เครื่องประดับสำริด ปืนใหญ่ (เรื่องเดิม : 8)

พิพิธภัณฑน์เรือนโบราณอำมาตย์ โท พระยา- พิบูลพิทยาพรรค หรือพิพิธภัณฑน์กลางแจ้ง เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งมีที่มาจากว่าที่ รต. ปราโมทย์ และอาจารย์จิรพรพิชญ์ เขาวนวิภาณิชย์ ได้มอบ อาคารหลังนี้ผ่านนายสมยศ ฉันทวานิช ให้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ เดือนสิงหาคม 2538 โดยใช้งบประมาณเงินรายได้ มหาวิทยาลัยจำนวนแปดแสนบาทเพื่อการซ่อมแซม โดยคาดการณ์ครั้งนั้นว่าจะใช้เป็นสถานที่ดำเนินการ ของโครงการจัดตั้ง “สถาบันกัลยาณิวัฒนาเพื่อการ ศึกษาภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งสมเด็จพระเจ้า พี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์ ทรงเสด็จประกอบพิธีเปิดในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2538 ต่อมาได้รวมงานของสถาบัน ดังกล่าวเข้าเป็นงานเดียวกับสถาบันวัฒนธรรม ศึกษา กัลยาณิวัฒนา(มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษา กัลยาณิวัฒนา, 2543 : 8)

พิพิธภัณฑน์ผ้าทอพื้นบ้าน และหอศิลป์-

วัฒนธรรมภาคใต้อยู่ระหว่างดำเนินการ โดยเฉพาะ การดำเนินการในส่วนโครงการหอศิลป์วัฒนธรรม ภาคใต้ที่จัดตั้งขึ้นภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีที่มาจากการประสานกัน ระหว่างความต้องการของมหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์เองที่มีความพร้อมในส่วนพื้นที่ และ หน่วยงานซึ่งมีทั้งบุคลากร อุปกรณ์ และเนื้องานที่มี การดำเนินการด้านวัฒนธรรมมาบ้างแล้วคือ ภายใต หน่วยงานศูนย์การศึกษาภาคใต้ และขยายงานใน ระดับสถาบันวัฒนธรรมในปัจจุบัน ศักยภาพดังกล่าว จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการจัดตั้งโครงการหอศิลป์ วัฒนธรรม ขึ้นเพื่อจะเป็นโครงการสมบูรณ์แบบ สำหรับจัดแสดงข้อมูล เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ท้องถิ่นภาคใต้ ประกอบกับ กระแสการสนับสนุนจากนโยบายของรัฐบาลในสมัย นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีได้ส่งเสริมให้ สถาบันอุดมศึกษาภูมิภาค มีอาคารหอศิลป์เพื่อ จัดแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นเดียวกันกับ หอศิลป์ที่ได้รับการอนุมัติจัดสร้างร่วมสมัยเดียวกัน ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ ในภาคใต้คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี การจัดสร้างหอศิลป์วัฒนธรรมภาคใต้มีสอง ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งคือ อาคารหอศิลป์ภาคใต้เป็น ที่จัดแสดงศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย และส่วนที่สอง เป็นอาคารหอวัฒนธรรม ใช้เป็นสถานที่เสนอข้อมูล ด้านวัฒนธรรม โดยมีการนำเทคโนโลยีมาช่วยใน การนำเสนอข้อมูลทางวัฒนธรรม โดยงบประมาณที่ ได้รับการจัดสรรทั้งสิ้นในปี พ.ศ.2544-พ.ศ.2545 รวมเป็นจำนวนหกสิบล้านบาท (สัมภาษณ์อาจารย์ สมบูรณ์ ณะสุข)

กลุ่มงานศึกษาวิจัยมีหน้าที่ด้านบริการข้อมูล เอกสารวิจัยประสานงานวิจัยในส่วนนี้เดิมมีเจ้าหน้าที่ ฝ่ายวิชาการศึกษาดูแล และรองผู้อำนวยการฝ่ายนี้ ร่วมดำเนินงาน ลักษณะของสายงานนี้เป็นการสร้าง

และสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับภาคใต้ ตอนล่างในกรอบวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้วยการสร้างสรรค์ความรู้ทางศิลปะ และวัฒนธรรม โดยทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัยของอาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ให้ทำวิจัยเกี่ยวกับ ศิลปะและวัฒนธรรม การส่งเสริมให้มีการตีพิมพ์ผลงานการศึกษาวิจัยในวารสาร การจัดบรรยายพิเศษ และการสัมมนาทางวิชาการ(มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, 2543 : 14-15)

กลุ่มงานวัฒนธรรมศึกษาวิทยาเขตหาดใหญ่ กลุ่มงานนี้ดำเนินการในวิทยาเขตหาดใหญ่มีภาระงานด้านบริหารทั่วไป การศึกษาวิจัยบริการวิชาการ การเผยแพร่ ตลอดจนงานวิเทศสัมพันธ์ในทางปฏิบัติการดำเนินงานในส่วนวิทยาเขตหาดใหญ่ขึ้นกับหน่วยงานชื่อ โครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ซึ่งตั้งได้กล่าวไว้แล้วว่าดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.2532 ลักษณะการดำเนินการแม้จะอยู่ในโครงสร้างของสถาบันฯ ที่ปัตตานี แต่มีอิสระในการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมการขออนุมัติงบประมาณขึ้นกับรองอธิการบดีวิทยาเขตหาดใหญ่ และอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่หาดใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากการอยู่ต่างวิทยาเขตหากต้องผ่านผู้บริหารสถาบันฯ ที่ปัตตานีอาจทำให้ขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ดังนั้นลักษณะการประสานงานระหว่างสองวิทยาเขตในด้านการดำเนินงานวัฒนธรรม จะมีความเป็นเอกเทศ คือ ดำเนินการแยกส่วนแต่ให้มีเนื้อหาที่สอดคล้อง ไม่ก้าวก่ายกัน มีการสื่อสารส่งข่าวการดำเนินงานระหว่างวิทยาเขต เนื้องานของแต่ละวิทยาเขตต่างฝ่ายต่างกำหนดแผนงาน รวมทั้งงบประมาณก็แยกส่วนกัน (สัมภาษณ์ อาจารย์อัมพร ศรีประสิทธิ์)

พัฒนาการของโครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในวิทยาเขตหาดใหญ่

ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการกิจกรรมด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ซึ่งเกิดขึ้นใน พ.ศ.2532 โดยสภามหาวิทยาลัยได้มีมติจากที่ประชุมเมื่อ 19 สิงหาคม 2532 ได้เห็นความจำเป็นว่าในวิทยาเขตหาดใหญ่มีความพร้อมในลักษณะของการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ที่พอจะมีพื้นฐานจากระดับคณะต่างๆ ซึ่งมาร่วมดำเนินการ ตลอดจนกิจกรรมจากบุคลากร นักศึกษา แต่ยังคงขาดหน่วยงานกลางที่ดำเนินการประสานงานให้การกิจด้านการทำนุบำรุงด้านวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย เป็นไปตามนโยบายของมหาวิทยาลัย เพราะการดำเนินงานในช่วงก่อนการก่อตั้งศูนย์จะเป็นลักษณะของการประสานงานจากหลายหน่วยงานซึ่งกระจายกันอยู่ ดังนั้นลักษณะการดำเนินงานจึงมีลักษณะเฉพาะกิจเป็นครั้งคราวและคณะกรรมการแต่งตั้งเฉพาะคราว ดังนั้นการตั้งศูนย์ที่วิทยาเขตหาดใหญ่ จึงเป็นการตั้งศูนย์ดำเนินการที่จัดขึ้นภายหลังการจัดโครงสร้างศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นสถาบันวัฒนธรรม ลักษณะโครงสร้างการบริหารงานภายใต้พระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาสถาบันวัฒนธรรมที่ปัตตานีเป็นหลัก ดำเนินการครอบคลุม โดยให้ศูนย์วัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยในวิทยาเขตอื่นบริหารงานภายใต้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย และนโยบาย ตลอดจนกลยุทธตามแนวทางที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ขณะที่ในทางปฏิบัติการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของวิทยาเขตหาดใหญ่มีอิสระในการดำเนินงานคือ มีการจัดทำแผนงบประมาณขึ้นกับรองอธิการบดี ที่วิทยาเขตหาดใหญ่ดำเนินกิจกรรมจะต่างจากกิจกรรมของวิทยาเขตปัตตานี เพราะทางหาดใหญ่ขาดบุคลากรเฉพาะทาง คือ ไม่มีบุคคล

ที่มาจากสาขาที่ใกล้เคียงมาสนับสนุน กิจกรรมส่วนใหญ่มีลักษณะที่สอดคล้องกันกับบรรยากาศที่เป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้บริหารของศูนย์เน้นกระบวนการทางวัฒนธรรมมาเชื่อมโยงให้เกิดประโยชน์ กับท้องถิ่นและสังคมโดยมีกลยุทธ์ดำเนินการที่เน้นกิจกรรมเชิงพัฒนา องค์กรชุมชนมากกว่าแนวทางการอนุรักษ์ ซึ่งกระบวนการทำงานด้านนี้ได้เริ่มขึ้นในวิทยาเขตหาดใหญ่ พ.ศ.2535 คือการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาเพื่อนำมาพัฒนาองค์กรชุมชนภาคใต้แนวทางของการเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมคือ ความต้องการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้โดยจัดกิจกรรมนักศึกษาให้ผู้เรียนในวิทยาเขตหาดใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสาขาด้านวิทยาศาสตร์ให้มีองค์ความรู้สนใจกิจกรรมวัฒนธรรม นอกจากนี้กิจกรรมที่จัดครอบคลุมไปถึงการอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทั้งอาจารย์ ข้าราชการภายในวิทยาเขตที่สนใจกิจกรรมในลักษณะดังกล่าว (สัมภาษณ์ อาจารย์ อัมพร ศรีศิลป์)

กิจกรรมด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่เด่นในวิทยาเขตหาดใหญ่ เช่น เรื่องกระบวนการส่งเสริมฟื้นฟูผ้าทอหมิ่นศรี เริ่มจากการสำรวจหาข้อมูลพื้นที่ การนำชาวบ้านมามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูการทอผ้าเริ่มใน พ.ศ.2535 จนถึง พ.ศ.2542 พบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือใช้กระบวนการดังกล่าว แก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่ ในกระบวนการนี้ได้ทำงานโดยนำกระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในลักษณะการศึกษาวิจัย แต่ลักษณะผลงานไม่เน้นการทำรายงานวิจัย แต่มีลักษณะเป็นงานเชิงปฏิบัติการจริง นอกจากเรื่องผ้าแล้วในส่วนกิจกรรมเด่นอีกประการหนึ่งคือ การสร้างความเข้มแข็งทางมาตรฐานดนตรีไทยภาคใต้ โดยเริ่มจากการสำรวจสถานภาพกระบวนการเรียนการสอนดนตรีไทย จนถึงขั้นการสร้างมาตรฐานการเรียนการสอนดนตรีไทย โดยใช้วิทยากรจากท้องถิ่น

ในภาคใต้เอง การที่หันมาสนับสนุนดนตรีไทย เพราะเห็นว่าดนตรีไทยมีแบบแผนการเรียนการสอนชัดเจน ในขณะที่ดนตรีพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลง จากกระแสสังคม (สัมภาษณ์อาจารย์อัมพร ศรีศิลป์)

ในด้านการจัดทำแผนงานงบประมาณของวิทยาเขตหาดใหญ่มีความเป็นอิสระจากสถาบันวัฒนธรรมที่ปัตตานี แม้ว่าศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของวิทยาเขตหาดใหญ่ตามโครงสร้างจะเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันวัฒนธรรมที่ปัตตานี ขณะที่ในทางปฏิบัติความเกี่ยวข้องกันมีน้อยมาก กล่าวคือในสองวิทยาเขตเกี่ยวข้องกันเพียงแต่ใน พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยเท่านั้น ดังนั้นสถานภาพที่แท้จริงของศูนย์หาดใหญ่จะพัฒนางานด้านวัฒนธรรมให้ตรงกับภาวะและศักยภาพจริง จึงเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากทั้งที่ทางวิทยาเขตหาดใหญ่ พยายามสนับสนุน เต็มที่ (เรื่องเดิม) ปัญหาของการพัฒนาหน่วยงานจึงพบว่าเงินที่สนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินได้น้อย และเท่าที่ได้มาสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ฯ จะเป็นเงินรายได้มหาวิทยาลัยเป็นหลัก ขณะที่เงินรายได้มีข้อจำกัดเพราะมหาวิทยาลัยมีความจำเป็นที่ใช้จ่ายงบประมาณกระจายไปยังหลายหน่วยงาน ดังนั้นสถานภาพและการปฏิบัติงานจึงยังมีอุปสรรคด้านจำนวนอัตราจ้างสำหรับบุคลากรซึ่งดำเนินงานในแต่ละปีงบประมาณ ขาดบุคลากรประจำ ขาดงบประมาณ ตลอดจนเรื่องสถานที่ทำการ จึงมีสถานที่ทำการชั่วคราว ทางแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณที่เข้ามาสนับสนุนนั้น ทางศูนย์ฯ ได้จัดหารายได้เพื่อพึ่งตนเอง ซึ่งได้ในงบวงเงินมากกว่าเงินที่ทางมหาวิทยาลัยสนับสนุน โดยเฉพาะกิจกรรมการบริการวิชาการที่พึ่งตนเองโดยเน้นในกลุ่มเยาวชนเป็นหลัก (เรื่องเดิม) ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย และชุมชนภายใต้การดำเนินงานของศูนย์ฯ ที่หาดใหญ่พบว่า ทางศูนย์ฯ ได้พยายามสร้างเครือข่ายกับชุมชนภายนอกมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะ

องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มองค์กรชุมชนที่ทำเรื่องผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมโดยเฉพาะ เช่น งานหัตถกรรมความร่วมมือกับ อบต. จะเน้นในเรื่องการพัฒนาทุนมนุษย์แบบองค์รวม คือเน้นตัวระบบการศึกษา โดยกระตุ้นให้ อบต. เห็นความสำคัญเรื่องนี้ เพราะการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมต้องพัฒนาไปให้ถึงคนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ฯ กับสภาวัฒนธรรมจังหวัดพบว่ามี ความเชื่อมโยงประสานงานกันยังน้อยมาก เนื่องเพราะลักษณะงานของการปฏิบัติในหน่วยงานทั้งสองสภาวัฒนธรรมเน้นการดำเนินงานตามศูนย์วัฒนธรรมระดับโรงเรียน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ความเชื่อมโยงเท่าที่มีอยู่บ้างจะเป็นไปในลักษณะกรรมการดำเนินงานเฉพาะกิจ บางเรื่องที่ต้องการความช่วยเหลือ ดังนั้นความสัมพันธ์จึงเป็นไปในลักษณะเฉพาะกิจเท่านั้น ด้านความสัมพันธ์กับศูนย์วัฒนธรรมระดับนานาชาติของศูนย์ฯ ที่หาดใหญ่พบว่า มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมลักษณะโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ และประเทศมาเลเซีย โดยเน้นกิจกรรมในกลุ่มเยาวชนภายนอกและนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเอง ซึ่งงบประมาณที่สนับสนุนโครงการลักษณะนี้ได้รับจากผู้ปกครองเยาวชน

ด้านบุคลากรและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของวิทยาเขตหาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมพบว่า ในวิทยาเขตหาดใหญ่เองมีกำลังคนในหน่วยงานระดับคณะจำนวนมาก มีบางกลุ่มให้ความสนใจทำกิจกรรมร่วมกับศูนย์ แต่ปัญหาคือ ภาระงานหลักตามสายงานทำให้การร่วมทำงานมีขีดจำกัดบางครั้งต้องอาศัยเวลาว่างเวลาราชการเพื่อปฏิบัติงาน และแรงจูงใจในการพิจารณาความดีความชอบ หรือมาตรฐานในการประกันคุณภาพยังขาดความชัดเจน ดังนั้นจึงเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการสร้างทีมงาน

ที่จะเข้ามาร่วมงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ขณะที่การจัดกิจกรรมที่ทำในกลุ่มนักศึกษาจะเป็นกิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่อยู่ในชมรมภายใต้การดูแลและสนับสนุนของกองกิจการนักศึกษาส่วนหนึ่งและนักศึกษาที่ทำกิจกรรมด้านนี้ในวิทยาเขตหาดใหญ่เองยังมีจำกัดเพราะกิจกรรมส่วนใหญ่จะจัดให้เป็นของนักศึกษาชั้นปีที่หนึ่ง ซึ่งพักในมหาวิทยาลัยขณะที่นักศึกษาชั้นปีถัดๆ ไปจะออกไปอาศัยอยู่ภายนอกมหาวิทยาลัย ทำให้การทำกิจกรรมตลอดจนภาระเรื่องการเรียนเป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านนี้ของมหาวิทยาลัยอยู่ด้วย (สัมภาษณ์อาจารย์ อัมพร ศรีประสิทธิ์)

ลักษณะการดำเนินงานจัดกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสถาบันวัฒนธรรม

แนวทางของการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมภายใต้สถาบันวัฒนธรรมศึกษา มีความสัมพันธ์กับนโยบายของแผนพัฒนามหาวิทยาลัยและแผนกลยุทธ์ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม กล่าวคือ ในด้านพันธกิจมหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนการดำเนินงานด้านนี้ โดยการศึกษาวิจัย อนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของประเทศ เน้นท้องถิ่นภาคใต้สู่สังคมโลกอย่างมีระบบ และยั่งยืน โดยมีการกำหนดเป้าประสงค์ว่า มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จะมีบทบาทต่อการสร้างไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติไทย และต้องการเผยแพร่วัฒนธรรมสู่สังคมโลก ดังนั้นในส่วนของวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยด้านโครงสร้าง และการมีคณะกรรมการประสานงานด้านภารกิจ นี้ จึงให้มีสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา ณ วิทยาเขตปัตตานี และรวมศูนย์ที่วิทยาเขตหาดใหญ่อยู่ภายใต้โครงสร้างของสถาบันวัฒนธรรมดังกล่าว ตลอดจนมีการสนับสนุนให้มีฝ่ายศิลปวัฒนธรรมที่วิทยาเขตภูเก็ต สุราษฎร์ธานี และตรัง การให้มี

คณะกรรมการอำนวยการดำเนินงาน สนับสนุนให้มีความพร้อมในด้านบุคลากร สถานที่ และอุปกรณ์ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน กลุ่มศิลปะ และวัฒนธรรมพื้นบ้าน และประชาชนที่ทำงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งร่วมมือกับภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมทุกสาขา นอกจากนี้ยังมีกลยุทธ์ในการสนับสนุนให้รวบรวมและเชื่อมโยงให้ศิลปินพื้นบ้านมีส่วนร่วมกิจกรรมอย่างเข้มข้น และแต่งตั้งเป็นครูพิเศษประจำมหาวิทยาลัย ตลอดจนสนับสนุนให้ชมรมศิลปวัฒนธรรมของนักศึกษาทุกวิทยาเขตมีความเข้มแข็ง และมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, แผนพัฒนามหาวิทยาลัย 2544-2549 : 35-36)

ในด้านวัตถุประสงค์ที่เป็นการสร้างองค์ความรู้ทางศิลปะและวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งและจริงจัง มหาวิทยาลัยมีแนวทางปฏิบัติตามกลยุทธ์คือ จะดำเนินการสนับสนุนการวิจัย ด้านวัฒนธรรมการส่งเสริมเผยแพร่ผลงาน มีการกำหนดทิศทางการวิจัย เพื่อนำมหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นเลิศทางศิลปะและวัฒนธรรม มีการจัดสรรเงินจากงบประมาณแผ่นดิน เงินรายได้เพื่อสนับสนุนการวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมในลักษณะบรรยาย เสนอผลงาน การทำวิจัยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับภาคใต้ การคาดการณ์ในการสนับสนุนให้มีการใช้กระบวนการมิติทางวัฒนธรรมในการพัฒนานักศึกษาและบุคลากรมหาวิทยาลัย (เรื่องเดิม : 36)

วัตถุประสงค์ด้านการปลูกฝังค่านิยมแก่นักศึกษา บุคลากร และบุคคลในสังคมให้มีความรักในศิลปะและวัฒนธรรม มีแนวทางดำเนินการตามกลยุทธ์คือ จัดกระบวนการเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมให้กับนักศึกษา บุคลากร บุตรหลานของบุคลากร ตลอดจนบุคลากรภายนอก เปิดให้มีการสอนในหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ให้มีกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีการส่งเสริมให้

นำแนวปฏิบัติแบบไทยมาประยุกต์ใช้ในการจัดการด้านพิธีการต่างๆ ของมหาวิทยาลัย การจัดงานประเพณีวันสำคัญทางศาสนา มีการจัดให้มีโครงการสนับสนุนจัดซื้ออุปกรณ์ดนตรีไทยแก่บุคลากรและนักศึกษา เป็นต้น จุดประสงค์ประการต่อมาคือการจัดตั้งหอพระรูปประวัติสมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนี นอกจากนี้ในส่วนจุดประสงค์การจัดตั้งห้องทรงงาน และห้องพระราชประวัติ พระราชภารกิจของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เพื่อให้สมกับที่ได้รับพระราชทานนามสถาบันวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย จะมีแนวทางการดำเนินงานคือ จะจัดให้มีห้องแสดงนิทรรศการพระราชภารกิจของพระองค์ มีการรวบรวมพระราชประวัติ จัดห้องทรงงานฯ ตลอดจนเผยแพร่และให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติ พระราชภารกิจของพระองค์ ในด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมสู่สังคมโลกมีแนวทางในการสนับสนุนให้มีการจัดสอนพิเศษด้านวัฒนธรรมแก่ชาวต่างชาติที่มาศึกษาที่มหาวิทยาลัยทั้งระยะสั้นและระยะยาว การจัดกิจกรรมแก่ชาวต่างชาติในลักษณะการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การตีพิมพ์งานวิจัยรวมทั้งการเผยแพร่วัฒนธรรมในลักษณะที่บุคลากรมหาวิทยาลัยมีการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยที่จะไปยังต่างประเทศ (เรื่องเดิม : 37)

การจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของสถาบันวัฒนธรรม ภายใต้นโยบายและแผนที่ดำเนินการผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสำรวจลักษณะการดำเนินงานกิจกรรมของสถาบันวัฒนธรรมพบว่า ในอดีตที่ผ่านมาลักษณะจัดกิจกรรมครอบคลุมลักษณะงานหลัก 3 ประการคือ ประการที่ 1 การสร้างองค์ความรู้ด้านการวิจัย ประการที่ 2 คือ การบริการวิชาการด้านข้อมูลและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ประการที่ 3

คือ การบริการแก่ชุมชนในลักษณะงานพิพิธภัณฑ์ และการจัดทำหอศิลป์ภาคใต้

การดำเนินงานกิจกรรมในประการแรกคือ การสร้างองค์ความรู้ด้านการวิจัยพบว่า มีพัฒนาการมาตั้งแต่ช่วงเป็นศูนย์ส่งเสริมการศึกษาภาคใต้ ลักษณะงานวิชาการเน้นการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งฝ่ายวิจัยจะเน้นเรื่องงานที่ประสานงานกับนักวิจัยในมหาวิทยาลัยที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม การศึกษาวิจัยวิถีชีวิตชุมชน เช่น การศึกษาวิจัยด้านนิทานพื้นบ้านของไทยมุสลิม การศึกษาเรือนไทยมุสลิม การเล่นหนังตะลุง การศึกษาธุรกิจประมงรอบอ่าวปัตตานี การศึกษาชุมชนชาวไทยที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย การศึกษาด้านศิลปหัตถกรรม การจักสานในปัตตานี การใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในปัตตานี ยะลา นราธิวาส การวิจัยผ้าทอภาคใต้ การศึกษาระบบเครือญาติในรัฐกลันตันเชิงมานุษยวิทยา การปริวรรตเอกสารประเภทสรรพคุณยาไทย การศึกษาด้านานพื้นบ้านภาคใต้ การศึกษาแหล่งโบราณคดีอำเภอยะรัง เครื่องถ้วยโบราณคดีปัตตานี เครื่องประดับชาวไทยมุสลิม ศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวไทยพุทธ-มุสลิม งานด้านการศึกษาวิจัยจัดเป็นการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้พัฒนาในส่วนฐานข้อมูล และการบริการวิชาการของสถาบันต่อไป ซึ่งลักษณะของข้อมูลได้พัฒนามาจากยุคแรกที่อยู่ในช่วงที่เป็นศูนย์การศึกษาภาคใต้ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษาถวัลยณิวัฒนา, 2543 : 8-9 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, รายงานประจำปี 2533 : 83 รายงานประจำปี 2539 : 58-59, รายงานประจำปี 2540-2541 : 49-50) การดำเนินงานด้านการบริการวิชาการเป็นการใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วจากการสร้างองค์ความรู้ในประการแรกมาใช้บริการเป็นฐานข้อมูลของสถาบันเอกสารในยุคแรกที่มีให้บริการคือ ตั้งแต่ยุคศูนย์ฯ

ข้อมูลภาคใต้มีการจัดทำหนังสือเพื่อเผยแพร่และบริการข้อมูล เช่น เอกสารลำน่าน้ำใต้ เรื่องเล่าชาวใต้ เอกสารศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ เอกสารปักษ์ใต้ชายแดน ประวัติเมืองโบราณยะรัง ประวัติเมืองลังกาสุกะเมืองปัตตานี การจัดทำข้อมูลเผยแพร่ในลักษณะเทปวิดีโอ เรื่องวัฒนธรรมไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับ ภาคใต้, 2532 : 16-18) ในลักษณะการบรรยายทางวิชาการสัมมนา จากการประมวลผลงานที่ปรากฏพบว่า มีการจัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น ผ้าทอดนตรีไทย การศึกษาด้านภาษา การแพทย์พื้นบ้าน โดยเฉพาะการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านมีการศึกษาประเด็นการหัตถศาสตร์ ยาพื้นบ้าน สมุนไพร (สัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้ำ สุขอนันต์) การศึกษาโครงการผลิตหัตถกรรมท้องถิ่น ความสัมพันธ์ไทยจีน-ไทยสยาม การศึกษาชุมชนมุสลิมในทัศนะนักมานุษยวิทยา เจริญจินในปัตตานี กิจกรรมด้านการส่งเสริมนาฏศิลป์พื้นบ้านภาคใต้ การจัดทำรายงานออกอากาศทางวิทยุ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รายงานประจำปี 2540-2541 : 49-51, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษาฯ 2543 : 8-9) นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมบริการแก่ชุมชนในลักษณะการแลกเปลี่ยนในระดับต่างๆ เช่น ระหว่างมหาวิทยาลัยภาคใต้ ระหว่างภูมิภาค โครงการวัฒนธรรมสัญจร โครงการหนังตะลุงสัญจรเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ โดยเฉพาะที่มหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนคณะหนังตะลุงของนายจรัส ชูชื่น ที่เน้นเรื่องราวเชิงอนุรักษ์เรื่องนิทานพื้นบ้าน रामเกียรติ์ บทกวี เทวดางบประมาณได้จากสถาบันฯ ซึ่งคณะหนังตะลุงของคณะจรัส ชูชื่น เป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยด้วยการสนับสนุนการจัดกิจกรรม จึงอาศัยการสนับสนุน

จากหน่วยงานมาตลอด (สัมภาษณ์นายจรัส ชูชื่น) โครงการโชนสัญจร การจัดกิจกรรมเพื่อเยาวชน เช่น งานวันเด็ก การจัดแข่งขันนกเขาชวาชิงถ้วยพระราชทาน รวมไปถึงกิจกรรมเครือข่ายวัฒนธรรม อาทิ ค่ายเยาวชนองค์กรพัฒนาด้านผ้าทอ ดนตรีไทย วัฒนธรรมอุดมศึกษาในเขตสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT-GT) 8 สถาบัน การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เครือข่ายชุมชน เพื่อบริการด้านศูนย์ข้อมูล เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา การจัดเครือข่าย พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้ การแนะนำ การเก็บรักษาการซ่อมแซมดูแลวัตถุโบราณของชุมชน การสร้างเครือข่าย การขุดค้นด้านโบราณคดี กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และต่างประเทศ การดำเนินงานประการสุดท้ายคือ การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ การดำเนินงานด้านนี้ สถาบันฯ มีศักยภาพรองรับเพราะมีฐานจากข้อมูล และโบราณวัตถุที่เคยมีมาก่อนตั้งแต่ครั้งเป็น ศูนย์การศึกษาภาคใต้คือ พิพิธภัณฑ์คดีชนวิทยาซึ่ง เดิมเป็นอาคารสำนักงานตั้งอยู่หลังอาคารสำนักงาน ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ ที่ห้องจัดแสดงมี ลักษณะการจัดหมวดหมู่กว้างๆ คือ หมวดเครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องมือการประมง เครื่องแต่งกาย เครื่องมือไถนา เครื่องประกอบอาหาร หมวดการละเล่นการแสดงพื้นบ้าน จัดรวบรวมภาพ และวัตถุของจริงในการจัดแสดงหมวดวัตถุ หลักฐานทางโบราณคดี หมวดเงินตราทั้งในและต่างประเทศ จากการสำรวจจำนวนศิลปะโบราณวัตถุ และอุปกรณ์ เครื่องใช้ที่รวบรวมมีจำนวน 1,497 ชิ้น ที่มาของการจัดรวบรวมงานพิพิธภัณฑ์นี้มีมาตั้งแต่แรก โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้สนใจ และคณาจารย์บาง ท่านของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้เก็บรวบรวมไว้โดยรวบรวมจากพื้นที่จังหวัดปัตตานี เป็นหลัก เช่น เศษเครื่องถ้วยโบราณในยุคแรกๆ ที่เริ่มตั้งอาคารของศูนย์ (สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ศูนย์การศึกษาภาคใต้, 2532 : 7 และ รายงานประจำปี 2540-2541 : 51-52)

ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี พิพิธภัณฑ์นี้สร้างในปี พ.ศ.2529 โดยทุนสนับสนุนของพระเทพญาณโมลี และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ภายในมีการแบ่งหมวดหมู่ คือ ห้องพระพุทธรูป จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ คือ พระพุทธรูปปางต่างๆ รูปพระโพธิสัตว์ในศาสนา พุทธลัทธิมหายาน (เรื่องเดิม : 8) การดำเนินงานในช่วงของสถาบันวัฒนธรรม จะได้เป็นเนื้อหาหนึ่งของการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง ประกอบกับงานจัดแสดงในอาคารหอวัฒนธรรมภาคใต้ (สัมภาษณ์ อาจารย์สมบุรณ์ ชนะสุข) นอกจากนี้ในส่วนการ แสดงลักษณะพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งอีกแห่งหนึ่งคือ เรือนอามาศย์โทพระยาพิบูลพิทยาพรรค เป็นบ้านเรือนไม้สะท้อนการผสมผสานวัฒนธรรมไทย และ ตะวันตก ซึ่งปัจจุบันจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ได้รับบริจาค โดยประสงค์ที่จะให้จัดแสดงไว้ในบ้านหลังนี้ ศิลปวัตถุที่เป็นเครื่องใช้ของพระยาพิบูลพิทยาพรรค มีการเปิดให้ประชาชนชมในวันและเวลาราชการ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, รายงานประจำปี 2540-2541 : 51-52)

การดำเนินการจัดสร้างหอศิลป์ภาคใต้

การดำเนินงานจัดสร้างหอศิลป์ภาคใต้ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นแผนงานหนึ่งของการบริหารจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ด้านงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมโดยการสนับสนุนของรัฐบาลในสมัยของนายชวน หลีกภัย ซึ่งอยู่ในช่วงเดียวกับที่รัฐบาลให้การสนับสนุนการจัดทำหอศิลป์ ขึ้นในมหาวิทยาลัยภูมิภาคของทบวงมหาวิทยาลัย ในมหาวิทยาลัยหลักคือ เชียงใหม่ ขอนแก่น ส่วนในภาคใต้ได้อนุมัติให้ตั้งที่วิทยาเขตปัตตานี เพราะ

เห็นว่ามีความพร้อมในด้านนโยบายเรื่องงานด้านวัฒนธรรม โดยมีการดำเนินงานมาตั้งแต่ศูนย์การศึกษาภาคใต้และมีการพัฒนางานด้านนี้มาเป็นสำคัญ (สัมภาษณ์อาจารย์สมบุญ ณะสุข)

การจัดสร้างอาคารหอศิลป์ภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ใช้เป็นสถานที่จัดแสดงศิลปะท้องถิ่น ศิลปะร่วมสมัย แสดงผลงานด้านศิลปะของศิลปินในภูมิภาคในสาขาศิลปะประยุกต์ ศิลปะศึกษา วิจิตรศิลป์ เป็นที่แลกเปลี่ยนกับศิลปินจากภูมิภาคอื่นของประเทศไทย ประเทศเพื่อนบ้านและนานาชาติ ภายในมีห้องอเนกประสงค์ ห้องประชุม บรรยาย ห้องนิทรรศการหมุนเวียน ห้องนิทรรศการแสดงประจำ ห้องเก็บผลงาน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการศิลปะ สำนักงานบริหาร โรงละครกลางแจ้งฯ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, รายละเอียดการจัดสร้างอาคารหอศิลป์)

ส่วนอาคารหอวัฒนธรรมภาคใต้ จัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่การจัดแสดงข้อมูลและเผยแพร่ความรู้เรื่องราวของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในลักษณะการจัดแสดงนิทรรศการถาวรในรูปแบบพิพิธภัณฑ์เพื่อการศึกษา นอกห้องเรียน เป็นแหล่งปฏิบัติการของนักศึกษา สาขามานุษยวิทยา สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ ศิลปะโบราณคดี พัฒนาสังคม การท่องเที่ยว และภาษาต่างๆ ของมหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่วัฒนธรรม ศิลปกรรม หัตถกรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างแนวคิดในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับแนวทางการดำเนินงานของหอศิลป์ และหอวัฒนธรรมภาคใต้ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการนั้น ระยะแรกผู้บริหารสถาบันฯ ได้ศึกษาดูงานในด้านรูปแบบจากศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรมมานุษยวิทยาสิรินธร ศูนย์วัฒนธรรมขอนแก่น มหาสารคาม และเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานว่า การทำงานของสถาบันควรมีแนวทางที่ประกอบด้วยสองแนวทางหลักคือ

งานด้านวิชาการ คือจัดให้บริการด้านการวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ และด้านกิจกรรมด้านวัฒนธรรม จะจัดแสดงกิจกรรมของคนในวัฒนธรรมท้องถิ่น ครอบคลุมสาขาย่อยๆ แสดงประวัติความเป็นมาของใช้ของคนในท้องถิ่น การจัดแสดงผลงานภายในเน้นให้เห็นความเคลื่อนไหว การให้ศิลปินเสนอผลงาน การจัดแสดงเครื่องใช้ของชุมชน วัฒนธรรมดั้งเดิม ในหอวัฒนธรรมมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อแสดงเรื่องราวของสังคมท้องถิ่นภาคใต้ ตั้งแต่ยุคโบราณถึงปัจจุบัน โดยใช้เทคโนโลยีเช่นที่เคยมีการจัดแสดงที่อยู่ชุกรานำเสนอในส่วนของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อให้มีบทบาทสำคัญที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมท้องถิ่นในภูมิภาคภาคใต้ ซึ่งต่างจากวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคอื่น (สัมภาษณ์อาจารย์สมบุญ ณะสุข)

สรุป

การพัฒนาบทบาทมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาภาคใต้กับชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นฐานรองรับการพัฒนาทุกด้าน การให้การศึกษแก่เยาวชนนอกจากจะเป็นการถ่ายทอดความรู้ในสาขาต่างๆ แล้ว ยังควรสร้างความเข้าใจวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประจักษ์ชีวิตวัฒนธรรมที่หล่อหลอมบุคคลให้มีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง ทั้งนี้วัฒนธรรมภายใต้ขอบเขตของการส่งเสริมโดยมหาวิทยาลัยควรรวมถึงวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น ระดับชาติ รวมทั้งการเรียนรู้และเข้าใจความเป็นนานาชาติ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน นอกจากนี้ ในบริบทของปัญหาวิกฤตชายแดนภาคใต้ในสังคมปัจจุบัน มหาวิทยาลัยควรมีนโยบายที่คำนึงถึงการมองบทบาทในการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งโดยเห็นคุณค่าของการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม เพื่อสร้างต้นแบบที่ดึงมาของการยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนทุกชาติพันธุ์ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัย การบูรณาการในหลักสูตร การบริการวิชาการ โดยร่วมกับ

ชุมชน จึงจะนับว่ามหาวิทยาลัยท้องถิ่นภาคใต้ได้สร้างบทบาทที่สมบูรณ์เพื่อทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม บนความเป็นจริงที่สังคมกำลังต้องการในปัจจุบัน และเพื่ออนาคตของท้องถิ่นภาคใต้ประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2521. หนังสือที่ระลึกเนื่องในพระบรมราชวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดพระราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. กรุงเทพฯ. อัมรินทร์การพิมพ์.
- _____. 2523. รายงานประจำปี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี 2523. สงขลา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- _____. 2525. รายงานประจำปี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี 2525. สงขลา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- _____. 2526. รายงานประจำปี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี 2526. สงขลา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- _____. 2541. รายงานประจำปี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี 2540-2541. สงขลา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- _____. 2543. โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา. ปัตตานี. โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา
- _____. 2543. ร่างที่ 2.0 แผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แผนกลยุทธ์ พ.ศ. 2544-2549 (เอกสารประกอบการประชุมสภามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 238 (6/43) 26 สิงหาคม 2543) สงขลา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- _____. 2534. แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษานับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) กรุงเทพฯ. ทบวงมหาวิทยาลัย
- _____. 2539. แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษานับที่ 8
- วิวัฒน์ สุทธิวิภากร และคณะ (บก.). 2530. อนุสรณ์ 20 ปีมอ. (โครงการจัดพิมพ์หนังสือเนื่องในโอกาสครบรอบ 20 ปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2532. ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ ปัตตานี. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2536. โครงการร่วมมือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สหวิทยาลัย
อีสานและสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

เอกสารการประชุมสัมมนา การพัฒนาโดยใช้มิติทางวัฒนธรรมขอนแก่น 24-26 สิงหาคม 2536.
ขอนแก่น. โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์.

สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2546. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา
กัลยาณิวัฒนา. ปัตตานี. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (อัสสัมชัญ)

ข้อมูลการสัมภาษณ์

จรัส ชูชื่น, เลขานุการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ณ สำนักงานคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 17 พฤศจิกายน 2546.

น้ำ สุขอนันต์, ผศ. ณ ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี 18 มีนาคม 2545.

สมบูรณ์ ธนะสุข, อ. ณ บ้านพักมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 7 เมษายน 2546.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, รศ. ณ บ้านพักมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 24 สิงหาคม 2546.

ระวีวรรณ ช่อมพุกษ์, รศ. ณ สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี 19 พฤศจิกายน 2546.

อัมพร ศรีประสิทธิ์, อ. ณ ห้องประชุมสำนักงานตึกอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่.
6 พฤศจิกายน 2546.

